

variables

L'Estat espanyol i la confiança en les institucions: un fet generacional

vista prèvia >

El sistema polític a l'Estat espanyol s'ha transformat coincidint amb la darrera crisi econòmica. S'ha trencat el bipartidisme tradicional. Un procés que, com veurem, té molt a veure amb el relleu generacional que estan experimentant l'Estat espanyol i Catalunya i que, al marge de modificar el mapa polític sorgit de la Transició, també va associat a una nova concepció sobre les institucions de l'Estat.

Sergi Cristóbal Jané

Polítleg especialitzat en estratègia política i electoral

sergicristobal.jane@gmail.com

Arran de la crisi econòmica de 2007, a l'Estat espanyol van començar a produir-se una sèrie de canvis que han afectat a la desafecció política i la confiança en les institucions. Des del punt de vista acadèmic, aquest tipus de desafecció es descriu com un desinterès i allunyament per part dels ciutadans de la política,¹ i suposa notables impactes vers la valoració del propi govern i les institucions que vertebraven l'Estat. Sobre la teoria ningú dubta que per a un país és molt important que no regni la desafecció política i que les seves institucions estiguin legitimades. Com veurem al llarg del present article, però, la desafecció i la confiança vers les institucions no van sempre de la mà i en el cas espanyol ens dona uns resultats força curiosos que s'expliquen a través del relleu generacional i, en menor terme, el nivell d'estudis de la gent.

Cal tenir en compte que els canvis observats es produeixen en un lapse de temps relativament breu on l'Estat espanyol ha patit un canvi de

sistemes,² passant de navegar entre el «bipartidisme» i el «pluralisme moderat» a un «pluralisme polaritzat» on les noves formacions polítiques sorgides de la fragmentació electoral —i part dels que anteriorment havien participat del consens— li giren l'esquena al Govern o no necessàriament tenen els mateixos interessos.

En aquest article veurem com a l'Estat espanyol, tot i haver estat dominat per dues formacions —PP i PSOE— amb enfocaments diferents vers la ciutadania i la participació política,³ s'ha acabat trinxant el sistema polític tradicional. Per aquest motiu ens servirem de les dades que ha proporcionat el Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) i l'Eurostat —l'oficina estadística de la Comissió Europea— per crear les variables que ens permetin visualitzar-ho millor.

L'interès ha anat a l'alça

Com hem assenyalat a l'inici d'aquest article, tradicionalment la desafecció política es mesura amb el desinterès i l'allunyament que té la ciutadania vers la política. Si fem un cop d'ull al gràfic 1, observem que des de 1994 fins a 2014 l'interès per la política a l'Estat espanyol ha anat canviant de mica en mica. Així, aquells que el 1994 se sentien molt interessats per la política han passat del 3,7% al 9,4%. Per contra, en el mateix període de temps, aquells que deien sentir-se gens d'interessats en política han passat del 36,2% al 23,4%; els poc interessats han passat del 38% al 34,7%. Una tendència positiva que crida l'atenció sobre aquells que es declaren bastant interessats en la política —del 21,4% al 30,1% entre 1994 i 2014. En definitiva, el que s'observa a l'Estat espanyol és que, a dia d'avui, els ciutadans són força apàtics a nivell polític, però menys que fa vint anys. A més s'observa que la crisi econòmica —i política— no ha tingut efectes negatius en l'interès.

La confiança vers les institucions la podem analitzar i serialitzar de

1 DI PALMA, *Apathy and Participation. Mass Politics in Western Societies*.

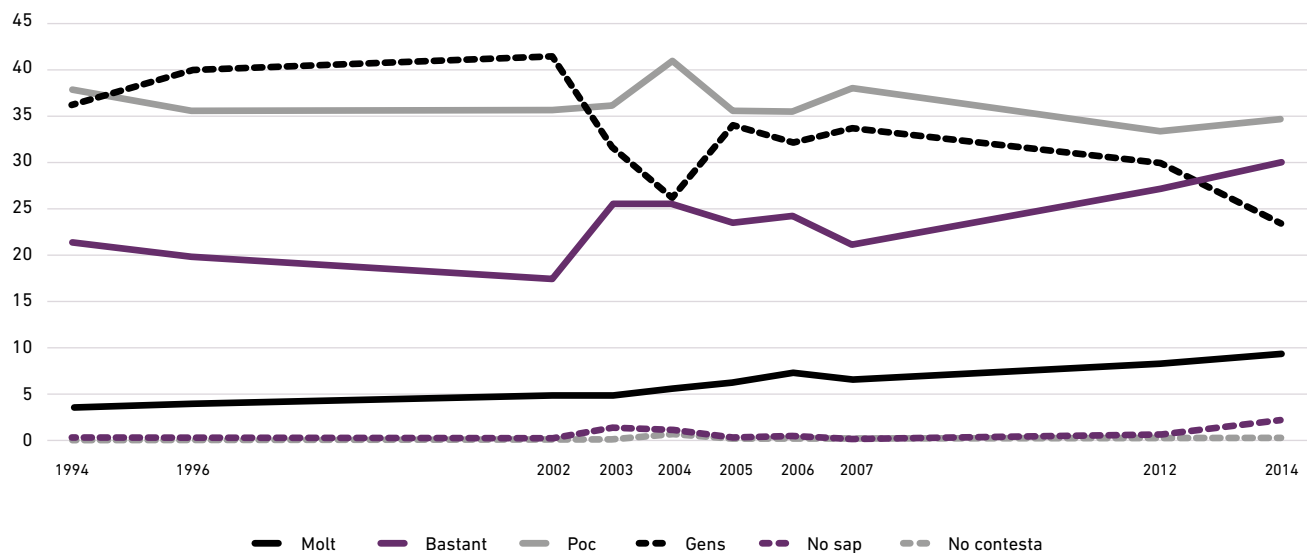
2 SARTORI, *Parties and Party Systems*.

3 VERGE, «Modelos alternativos de participación ciudadana en los partidos políticos españoles: un estudio del PSOE, el PP e IU».

A l'Estat espanyol els ciutadans són força apàtics a nivell polític, però menys que fa vint anys

Gràfic 1

Evolució de l'interès en la política, 1994-2014 (%)

Font: CIS, 1994-2014.

moltes maneres. En el nostre cas, hem agafat les dades que el CIS ha recopilat durant els darrers anys i a partir d'allà hem creat les variables que ens permeten visualitzar el seu suport més nítid. D'aquesta manera, amb els gràfics que hem creat podem veure com evoluciona la confiança al llarg dels anys, obtenint una imatge més nítida dels canvis viscuts.

La confiança en les institucions marca un punt i a part

Si fem un cop d'ull al gràfic 2, observem molt clarament que hi ha dos tipus d'institucions: aquelles que al llarg del temps es mantenen intactes o, fins i tot, pugen en el seu suport i aquelles que es van enfonsant. Entre aquelles que van pujant o es mantenen, trobem a les

Forces Armades i la Policia, mentre que aquelles que baixen són la Monarquia, el Govern i el Tribunal Constitucional. Del primer grup, observem com la confiança vers la Policia passa del 39,3% al 45,1% entre 2006 i 2015, mentre que en el cas de l'Exèrcit la tendència va del 32,7% al 39,7% en el mateix lapse de temps. Respecte al grup d'aquelles que baixen, veiem com la Monarquia

La mala situació política interna no sols ha afectat a les pròpies institucions estatals, sinó que també ha fet que la confiança vers les institucions europees s'enfonsi

fa un descens espectacular, passant d'una confiança del 33,9% al 25,9% entre 2006 i 2015. Durant la mateixa franja de temps la confiança vers el Govern es va desplomar, passant del 19% al 8,5%. Per últim, la variació del Tribunal Constitucional és la més lenta i discreta de totes, passant del 19% al 9,6% en nou anys.

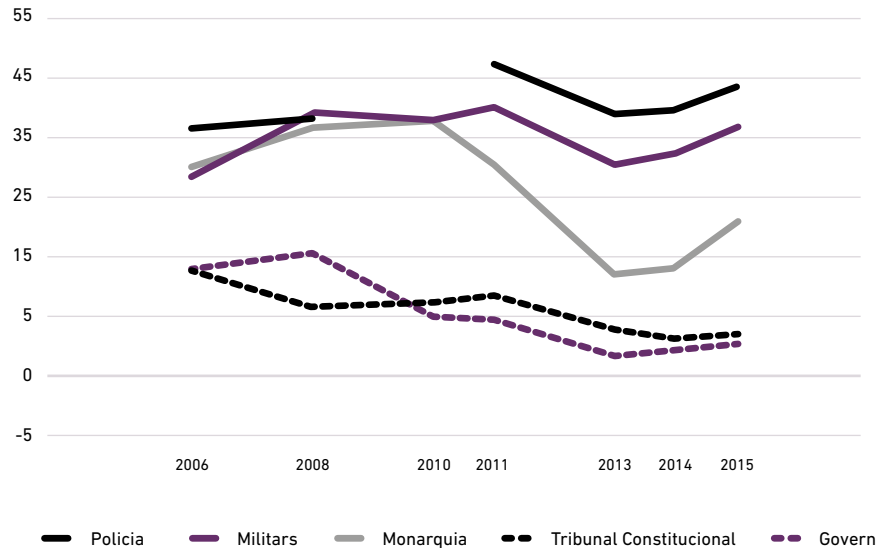
La desconfiança vers les institucions també es trasllada a l'exterior

Una de les principals conseqüències de la crisi econòmica —i de les pertinents crisis polítiques— que han trobat els politòlegs⁴ és que la confiança vers la UE ha decaïgut al mateix ritme que ho feia la confiança en el Govern. La mala situació política interna, per tant, no sols ha afectat a les pròpies institucions estatals, sinó que també ha fet que la confiança vers les institucions europees s'enfonsi. Conseqüentment, s'observa un replegament vers les institucions foranieres fruit de la desconfiança que es té de les pròpies.

4 ARMINGEON i CEKA, *The loss of trust in the European Union during the great recession since 2007: The role of heuristics from the national political system*.

Gràfic 2

Confiança en les institucions, 2006-2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

A partir de les dades proporcionades pel CIS i l'Eurostat hem pogut veure com aquesta tendència es feia palesa des del 2000, mesurant la confiança en la UE i la desconfiança en el Govern. El gràfic 3 ens mostra que, a mesura que la gent desconfiava més del Govern espanyol, la confiança vers la UE es desplomava. Així, entre 2000 i 2014, observem trajectòries inversament proporcionals: en aquell

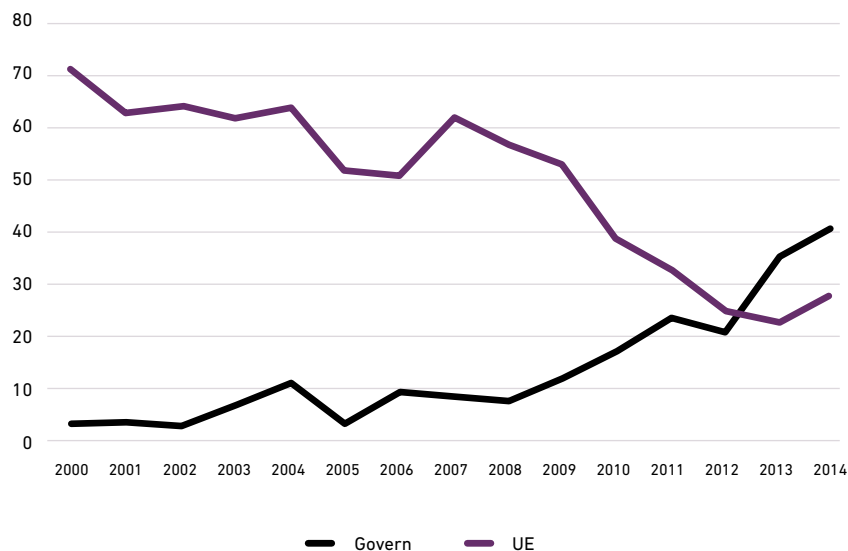
període de temps la confiança vers la UE va descendint del 71% el 2000 fins al 28% el 2014, amb especial èmfasi a partir de l'esclat de la crisi econòmica del 2007. Pel que fa la desconfiança en el Govern, la tendència és que aquesta cada vegada sigui major, passant del 3,4% el 2000 al 40,6% el 2014.

Les dades presentades pel CIS i l'Eurostat van en la línia amb el que es

En el cas espanyol veiem un comportament clarament afectiu a l'hora d'avaluar la Guàrdia Civil, la Policia Nacional i les Forces Armades, però un d'utilitari amb les seves institucions polítiques

Gràfic 3

Desconfiança en el Govern i confiança en la UE, 2000-2014 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS i Eurostat.

produeix en bona part dels països que entren en crisi, on cal tenir en compte els dos tipus de suport polític a les institucions,⁵ que són l'afectiu —o difús— o l'utilitari —també conegut com específic. El de caire utilitari ens explica que el suport vindrà determinat pels càlculs racionals de

costos i beneficis i, per tant, el seu suport vindrà dels resultats que en derivin d'aquests. Per contra, el suport afectiu es caracteritza per ser molt menys volàtil que l'anterior i es fonamenta en el background cultural del país, i aquest només s'esquerda quan hi ha un shock en el sistema que fa canviar-ne la valoració corresponent. Per tant, en el cas espanyol veiem un comportament clarament afectiu a

l'hora d'avaluar institucions com la Guàrdia Civil, la Policia Nacional i les Forces Armades, però un d'utilitari amb les seves institucions polítiques. Cal dir que el fet més curiós de tot és veure com la Monarquia, que formava part d'aquestes institucions de caire afectiu, ha patit una crisi que l'ha situada en el llinar de les institucions utilitàries, tot convertint-se en una institució desprestigiada.

L'existència d'aquests dos tipus d'institucions ens permet facilitar els motius que expliquen la variació de la confiança en els actors a l'Estat espanyol i elaborar els perfils que, com veurem, evidencien un canvi generacional. Per tant, a continuació agafarem la institució que creiem més representativa de cada divisió —les Forces Armades per a l'afectiva i el Govern per a la utilitària— i la dissecionarem per gènere, nivell d'estudis i edat. Això ens permetrà veure com transcendeix un major interès per la política en un escenari on els ciutadans mostren més apatia vers les institucions.

El gènere trenca barreres

Un dels aspectes més discutits dels darrers anys és la importància del gènere

⁵ EASTON, *A re-assessment of the concept of political support*.

La Monarquia, que formava part de les institucions de caire afectiu, ha patit una crisi que l'ha situada en el llindar de les institucions utilitàries, tot convertint-se en una institució desprestigiada

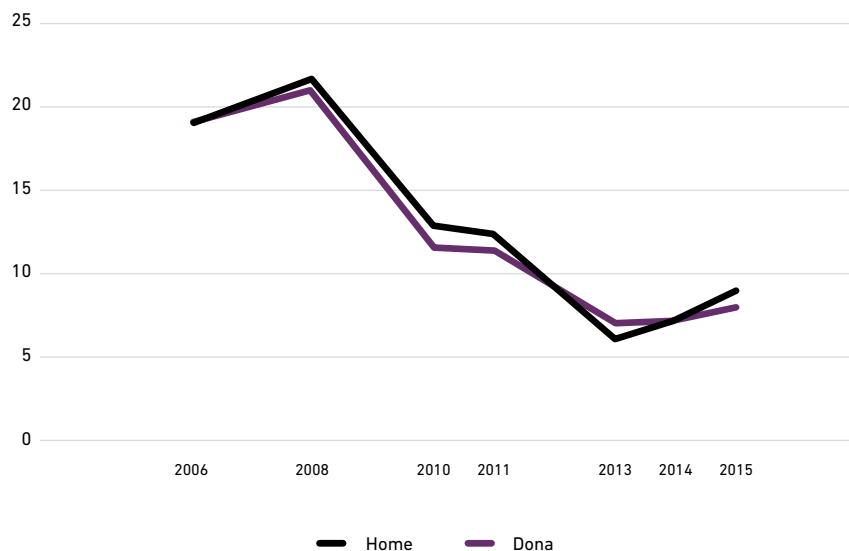
nera en política. Tradicionalment, les actituds de les dones espanyoles vers la política han estat més conservadores que la dels homes, amb actituds més passives vers la política. No obstant, els darrers anys han canviat i hem pogut veure com les diferències es feien cada vegada més i més petites.⁶ A l'hora d'avaluar la confiança vers el govern —gràfic 4— i les Forces Armades —gràfic 5— s'observa com la tendència general és que les diferències es facin més petites.

En el cas de la confiança vers el Govern observem com les diferències entre homes i dones són mínimes. Totes dues calquen la tendència i s'arriben a sobreposar les unes amb les altres. Si bé les dones són lleugerament més desconfiades que els homes, entre 2006 i 2015 aquest biaix queda totalment trencat, partint del 19% i el 19,1% fins al 9,9% al 8,1% entre homes i dones. Les dades ens permeten veure com, actualment, aquest biaix ja no es pot assenyalar de manera tan pràctica com en el passat, observant-se entre els dos gèneres el mateix tipus de

⁶ FRUTOS i GARCÍA, «Mujeres, Hombres y participación política. Buscando las diferencias».

Gràfic 4

Confiança en el Govern segons el gènere, 2006-2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

comportament. Així, en ambdós sexes, la confiança vers el Govern es va desplomar per igual a partir del 2008 i encara no s'ha recuperat.

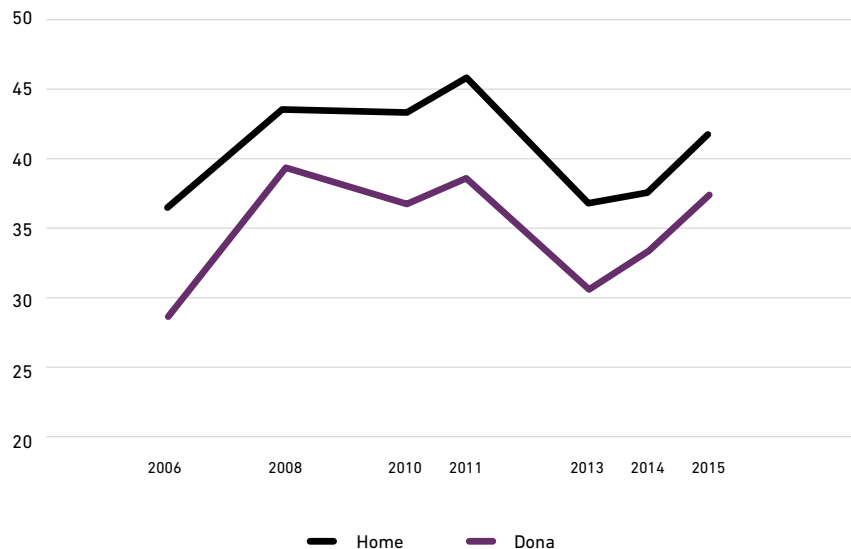
Pel que fa a la confiança vers les Forces Armades —gràfic 5—, la bretxa de gènere és una mica més destacada que en la confiança vers els Govern, però veiem com les dones —assenyalades en el passat com

a més conservadores— tenen tendència a confiar una mica menys en les Forces Armades que els homes. Malgrat tot, però, les tendències es repeteixen i no s'observen resultats oposats. Entre 2006 i 2015 la confiança en les Forces Armades per part dels homes passa del 36,8% al 42%, mentre que en el cas de les dones va del 28,8% al 37,6%. D'aquesta manera es dibuixa una mena d'elefant,

Els darrers anys hem pogut veure com el comportament polític diferencial entre homes i dones es feia cada vegada més i més petit

Gràfic 5

Confiança en les Forces Armades segons el gènere, 2006-2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

on es pot veure molt clarament com el 2011 és també força dolent per una institució —antigament afectiva— molt valorada pels ciutadans i que calca el shock que es té vers el Govern a partir d'aquell mateix any.

El pes dels estudis

Una de les variables més utilitzades a l'hora d'analitzar la realitat

política és el pes del nivell d'estudis i la importància d'aquests en les valoracions que fan els ciutadans. Si fem un cop d'ull en la confiança que tenen els ciutadans vers el Govern a partir d'aquesta variable —gràfic 6— observem dos fets molt importants: el primer de tots és que la tendència en tots els segments és la mateixa, el segon és que la gent sense estudis dona al Govern

un suport una mica més alt que la resta.

Mentre en els enquestats sense estudis es parteix d'una confiança del 28,4%, en aquells amb estudis secundaris, d'FP o superiors ho fan del 16,6%, 15,8% i 14,3% respectivament. En tots els nivells d'estudis s'arriba al 2015 amb una confiança del voltant d'un 8%, amb l'excepció del 13,6% d'aquells que diuen no tindre'n. Finalment —com en el cas del gènere— es dibuixa de manera clara la tendència negativa a confiar cada vegada menys en el Govern, especialment accentuada a partir del 2011.

Si en el cas de la confiança en el Govern s'observa que aquesta era major entre la gent que no tenia cap mena d'estudis, en el cas de les Forces Armades aquest patró és exactament igual. Així, entre aquells que no tenen estudis —gràfic 7— es parteix d'un suport del 39,9% el 2006, mentre que en el cas de la gent amb estudis secundaris, d'FP i de tipus superior es parteix d'un llindar una mica més baix: del 35,4%, el 27,6% i el 22%. Tot i que la confiança vers la institució «castrense» és una mica més alta el 2015 que el 2006,

El major interès en la política i la confiança en les institucions és una qüestió purament generacional

novament es dibuixa la petita caiguda que es produeix a partir del 2011, i que coincideix amb el sorgiment del moviment del 15-M i amb l'entrada del PP al Govern central.

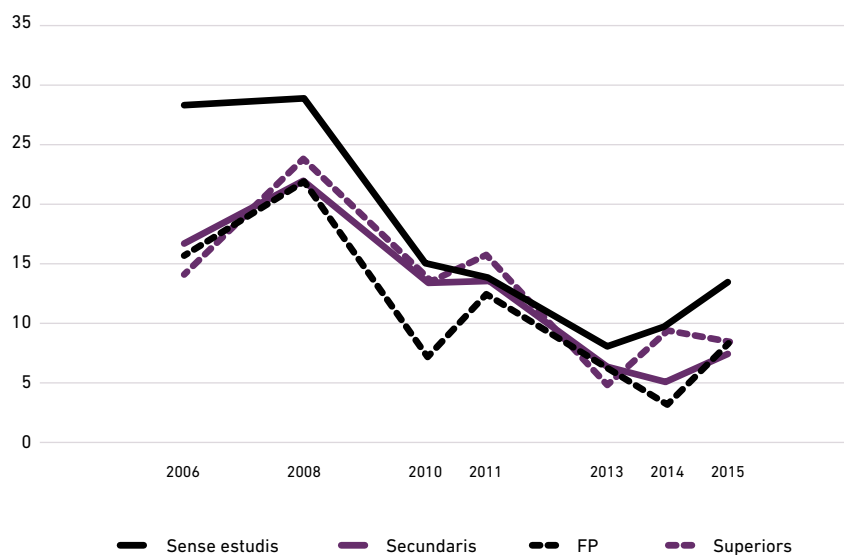
L'edat ho articula tot

Fins ara hem pogut observar com a través del gènere i el nivell d'estudis es configurava la confiança d'un tipus d'institució utilitària —el Govern— i una de caire afectiva —l'Exèrcit. En conseqüència hem pogut observar que les diferències entre homes i dones no es produeixen i les tendències per estudis són similars. El lector d'aquest article es preguntarà molt agudament com l'edat pot marcar el comportament vers la política i les institucions. La resposta té una clau molt important: l'esquerda en el sistema de partits ha fet que les fornades joves votin diferent malgrat tenir actituds similars. Tradicionalment s'observa com les generacions més joves difereixen en les formes de participació política tradicional,⁷ sent

7 MORALES, «¿Existe una crisis participativa? La evolución de la participación política y el asociacionismo en España».

Gràfic 6

Confiança en el Govern segons el nivell d'estudis, 2006-2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

menys actives en partits però més en associacions.

El factor edat, com veurem a continuació, és l'autèntic articulador de la política espanyola juntament amb la formació. Pel que fa a la valoració del Govern —gràfic 8—, podem observar com la franja més gran de població és la que té tendència a confiar més en el Govern. D'aquesta

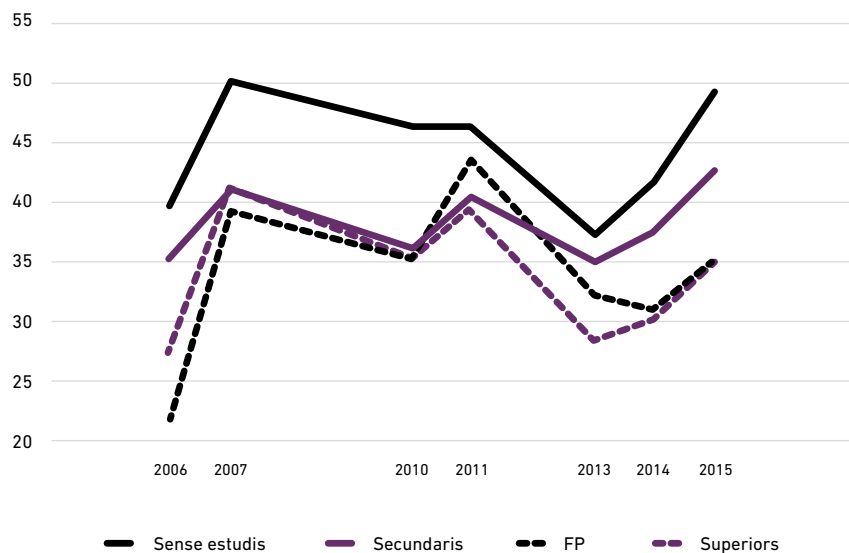
manera, la confiança va del 22,7% el 2006 al 15,5% el 2015. No obstant, crida l'atenció com la generació que va dels 18 als 25 anys passa de ser la segona generació en donar més suport al Govern —amb un 20,8% el 2006— a la segona per la cua —un 4,5% el 2015. Aquest fet s'entén si fem un cop d'ull als canvis de govern que ha patit l'Estat espanyol i sota quines franges d'edat se sostenen

Les onades més joves són crítiques amb les institucions sense arribar a trencar amb les generacions anteriors, però el seu malestar es reproduceix a través d'un comportament polític diferent

Gràfic 7

Confiança en les Forces Armades segons el nivell d'estudis, 2006-2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

els diferents partits. Malgrat les diferències generacionals, la confiança en el govern cada vegada ha estat menor en tots els segments analitzats.

En el cas de la confiança vers les Forces Armades en base a l'edat —gràfic 9—, es dibuixa de nou el patró explicat anteriorment: la franja

d'edat dels majors de 65 anys és la que confia més en la institució, seguida de la franja dels 18 als 25 anys. Novament cal assenyalar com la confiança decau a partir de 2011, amb una excepció: entre la franja més jove —la dels 18 als 25 anys— s'observa un petit repunt que pren més força que la resta de segments.

Si retrocedim de nou en la definició clàssica que es fa de la desafecció política i la segmentem per grups d'edat —gràfic 10—, observem de seguida que entre els majors de 65 anys —aquells que van patir el franquisme i es van socialitzar amb ell—, tenen molt poc interès vers la política. La franja anterior, socialitzada al final de la dictadura, té un rol més actiu i els seus nivells s'apropen als de la resta. Cal destacar que les franges dels 35 als 44 anys i dels 45 als 54 anys, que es van socialitzar durant les èpoques de grans canvis socials entre final dels anys 1970 i principi dels anys 1990, tenen actituds gairebé idèntiques i destaquen per estar bastant interessades en política. L'autèntic canvi de tarannà s'observa en fer un cop d'ull entre la franja dels 18 als 24 anys amb la dels 25 als 34, on el segment més jove de tots mostra un percentatge elevat de bastant interès i la seva passivitat absoluta vers la política és menor (13,1%).

Una tendència molt similar també la trobem quan analitzem l'assistència a les manifestacions —gràfic 11. Aquí els nascuts als anys 1990 i final dels anys 1980 tenen un rol

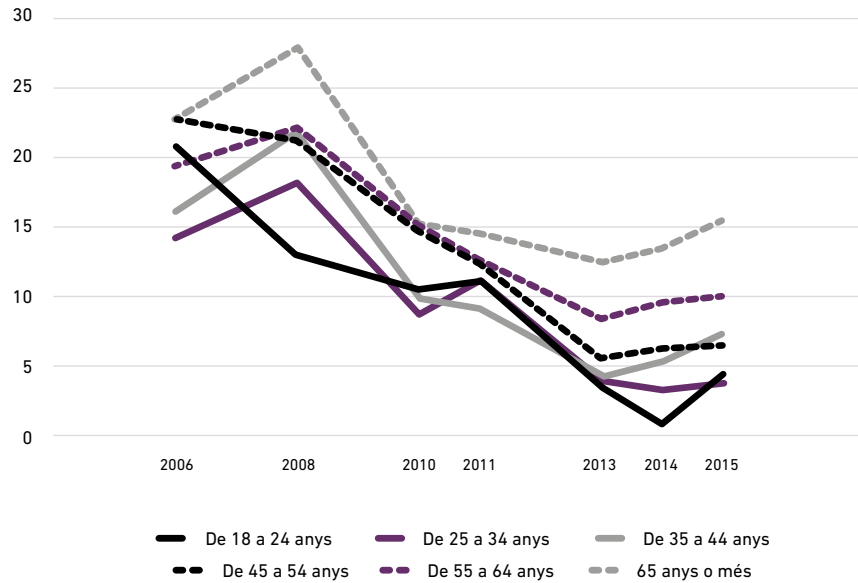
El PP té un 39,56% dels votants majors de 65 anys, el que representa un 53,95% si tenim en compte la franja que va dels 55 als 64 anys

força actiu pel que fa a assistència a les manifestacions —per sobre del 25%—, mentre que aquells que van néixer entre els anys 1970 i principi dels anys 1980 destaquen per haver-ho fet en el passat. Per últim, les darreres franges d'edat socialitzats als anys 1970 —que avui tenen entre 55 i 64 anys— i aquells que són majors de 65 anys i tenen un rol molt més passiu, destacant aquests darrers (50,1%) per no voler participar mai en cap manifestació.

Si ens traslладem a la dicotomia entre les formes de participació clàssica i les formes de participació més modernes —gràfics 12 i 13— els contrastos entre les generacions més joves i les generacions més grans es fan notar més. Una interacció clàssica com l'assistència a un míting polític desperta força passivitat entre el jovent — el 47,7% no ha participat en política, però ho podria fer— i antipaties entre els majors de 65 anys — el 59,8% no ha participat en política ni participaria molt. D'aquesta manera, entre els nascuts als anys 1940 i els nascuts als anys 1990 observem que la seva apatia política —poden participar,

Gràfic 8

Confiança en el Govern per edat, 2006-2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

però no volen— és diferent i les generacions més joves no volen participar malgrat admetre tenir les eines suficients per fer-ho.

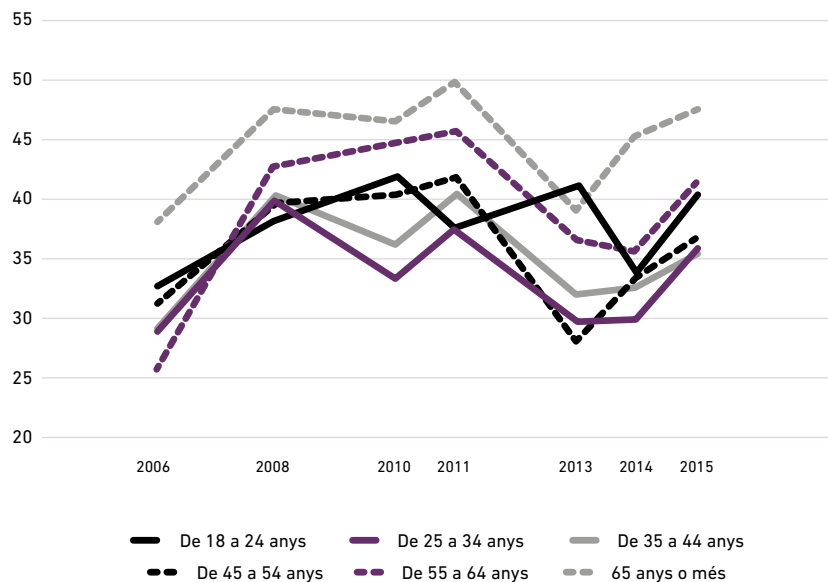
Aquest comportament diferenciat dels joves es veu quan posem el focus sobre com expressar la seva opinió a internet —gràfic 13. Així com en el cas de l'assistència als mítings

no participen però ho podrien fer, el joves dels anys 1990 —la franja dels 18 als 24 anys— tenen un rol més actiu. En conseqüència es dibuixa un votant més jove que no difereix exageradament a l'hora d'analitzar les institucions, més interessat en política i que prefereix noves maneres de participació en comparació a la política tradicional.

Un 27,84% dels votants socialistes són majors de 65 anys que, sumats a la franja dels 55 als 64 anys, s'enfila al 49,25% dels votants

Gràfic 9

Confiança en les Forces Armades per edat, 2006-2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

Els partits: la vàlvula d'escapament generacional que permet entendre la desafecció amb les institucions

Una de les coses que hem vist al llarg de la nostra anàlisi és que a dia d'avui el gap per gènere es troba gairebé desaparegut i que el nivell d'estudis no sembla indicar diferències crucials entre uns i altres

ciutadans per avaluar les institucions. La realitat, però, és més complicada: el major interès en la política i la confiança en les institucions és una qüestió purament generacional, marcada pel relleu de les fornades més joves i la finestra d'oportunitat que ha simbolitzat la crisi econòmica i l'esquerdament del sistema de partits. De manera més simple: les onades

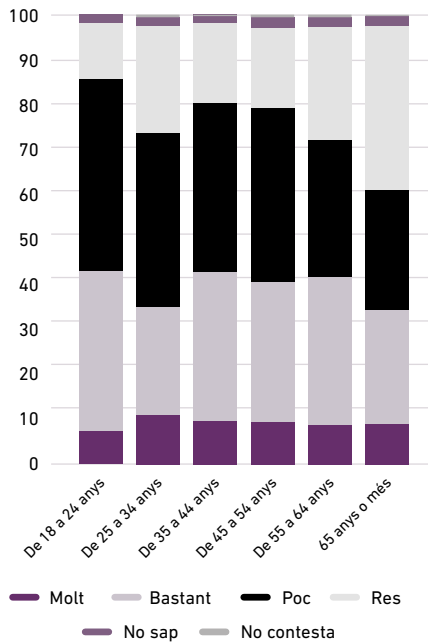
més joves són crítiques amb les institucions sense arribar a trencar amb les generacions anteriors, però el seu malestar es reproduïx a través d'un comportament polític diferent.

Mitjançant l'enquesta 3080 d'abril de 2015 del CIS hem pogut creuar les dades per clarificar aquests perfils i veure com es comporten. A més, hem pogut afegir les dades d'Esquerra Republicana i de Convergència —actual PDeCAT— les quals ens han permès veure com de diferents són vers els partits espanyols.

Si fem un cop d'ull a la confiança en el Govern versus en les Forces Armades —gràfic 14—, veurem com s'ordenen les preferències entre les diferents formacions polítiques. D'aquesta manera, els principals partits de dretes, PP i C's, són els que tenen una major confiança en les Forces Armades, amb un 71,5% i un 50,9%. Molt a prop els segueix el PSOE (44,9%) i de manera més allunyada Podemos (25,9%). En comparació, Esquerra (3,8%) i el Convergència (12,4) tenen uns nivells de confiança vers l'Exèrcit que són nuls, demostrant-se dos «demos» diferents. Pel que fa al Govern, els votants del PP (33,5%) són els que hi

Podemos i C's tenen molt poc pes entre els majors de 55 anys, acumulant respectivament només el 25,53% i el 19,99% dels seus votants

Gràfic 10
Interès en la política per edat, 2014 (%)

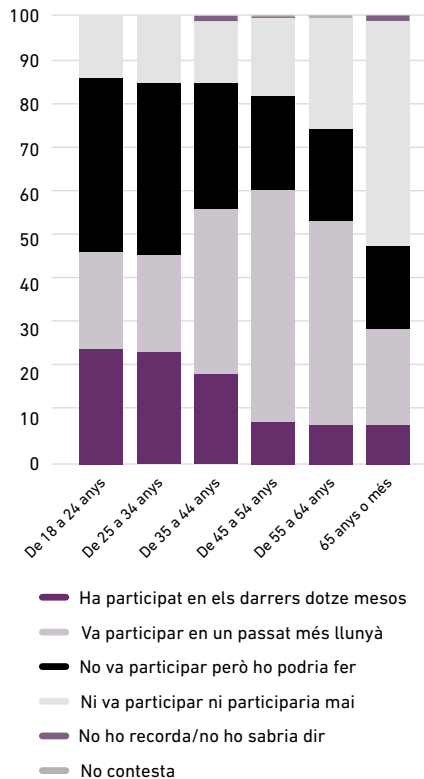

Font: Baròmetre 3020 de març de 2014.

confien més, mentre que la resta de partits són realment escèptics.

Si fem un cop d'ull a la segmentació a través de l'edat —gràfic 15— observarem com els perfils acaben d'especificar-se una mica més, amb formacions com el PP i el PSOE,

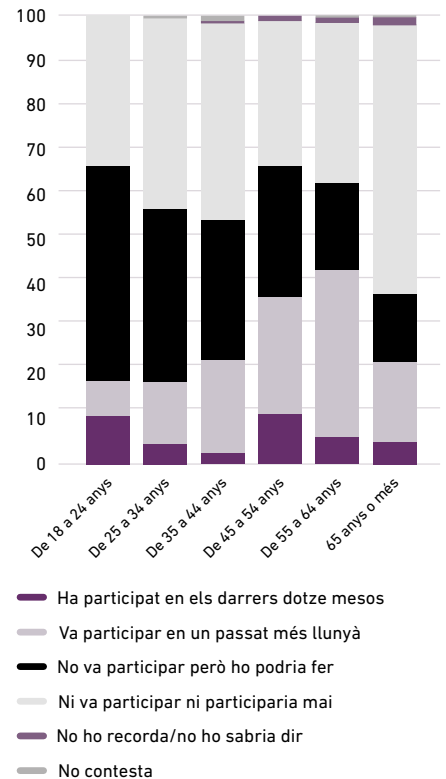
Gràfic 11
Assistència a manifestacions per edat, 2014 (%)

Font: Baròmetre 3020 de març de 2014.

que se sostenen principalment per les franges d'edat més grans. Així, els populars tenen un 39,56% dels votants majors de 65 anys, el que

Gràfic 12
Assistència a mítings o actes polítics per edats, 2014 (%)

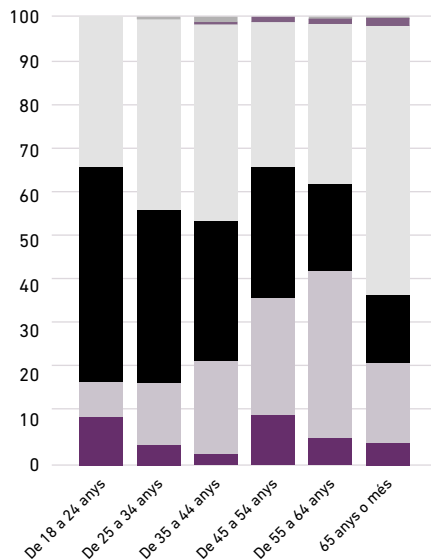
Font: Baròmetre 3020 de març de 2014.

representa un 53,95% si tenim en compte la franja que va dels 55 als 64 anys. En el cas del PSOE el patró és molt similar: un 27,84% dels votants

Un 43,37% dels votants convergents són majors de 65 anys, un 53,01% si tenim en compte els majors de 55 anys

Gràfic 13

Comportament polític a internet per edat, 2014 (%)

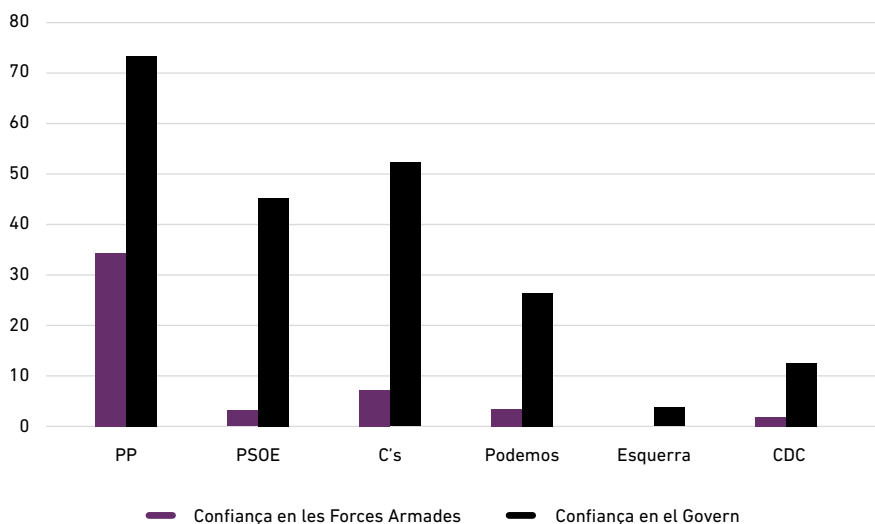
- Ha participat en els darrers dotze mesos
- Va participar en un passat més llunyà
- No va participar però ho podria fer
- Ni va participar ni participaria mai
- No ho recorda/no ho sabria dir
- No contesta

Font: Baròmetre 3020 de març de 2014.

socialistes són majors de 65 anys que, sumats a la franja dels 55 als 64 anys, s'enfila al 49,25% dels votants. Per contra, Podemos i C's tenen molt

Gràfic 14

Confiança en el Govern versus confiança en les Forces Armades segons vot, 2015 (%)

Font: Baròmetre 3020 de març de 2014.

poc pes entre els majors de 55 anys, acumulant respectivament només el 25,53% i el 19,99% dels seus votants. Pel que fa als partits catalans, també s'observa una tendència de substitució entre el vell espai de l'antiga Convergència i Esquerra Republicana. D'aquesta manera, un 43,37% dels votants convergents són majors de 65 anys —un 53,01% si tenim en compte els majors de 55 anys—,

un fet que contrasta amb el 19,19% d'Esquerra —un 32,38% sumant els majors de 55 anys. Comparat amb les franges més joves, Convergència té una base del 10,84% entre els 18 i els 34 anys, mentre que en el cas d'Esquerra Republicana és del 17,14%. Per tant, en el cas català es repeteix un procés de substitució generacional a nivell electoral a partir de la franja d'edat que va dels 35 als

Només un 19,19% dels votants d'Esquerra tenen més de 65 anys, i un 32,38% més de 55

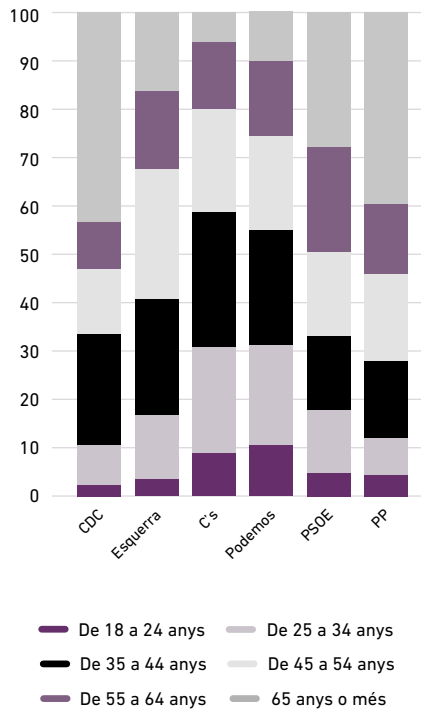
44 anys i dels 44 als 54. Cal tenir en compte, però, que en aquells casos on els partits fan aquest paper tenen unes bases de votants ben diferents; a Podemos en destaca la dels 25 als 34 anys, a C's la dels 35 als 44 i a Esquerra la dels 45 als 54 anys.

A través del nivell d'estudis dels votants —gràfic 16— podem veure com hi ha una relació directa entre el relleu generacional del partit i el nivell d'estudis dels votants. En el cas del PP i PSOE, partits envellits, s'observa un baix percentatge de votants amb estudis superiors i un alt percentatge entre aquells que no tenen estudis. Per contra, partits més joves com Podemos i C's destaquen per tenir un elevat percentatge de persones amb estudis superiors. En el cas dels partits catalans observem una mica de diferències: si bé tots dos parteixen de tenir un elevat percentatge de votants amb estudis superiors, els d'Esquerra són més joves.

El recanvi generacional marca la pauta en la confiança vers les institucions

En els paràgrafs anteriors hem vist com la confiança en les institucions

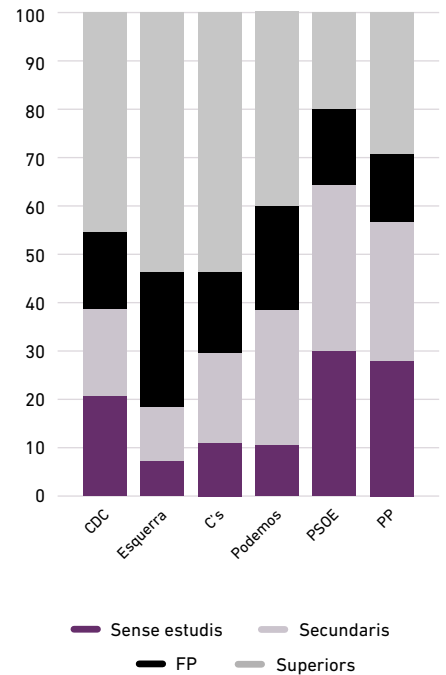
Gràfic 15
Distribució d'edat segons la intenció de vot a les eleccions al Congrés de Diputats, 2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

va estretament lligada a l'aparició de nous partits polítics i un votant amb major formació. Si segmentem entre el nivell d'estudis, el partit polític a qui es vol votar i l'edat —taula 1—

Gràfic 16
Distribució del nivell d'estudis segons la intenció de vot a les eleccions al Congrés de Diputats, 2015 (%)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS.

veurem com es configura un perfil encara més delimitat.

En el cas de Podemos observem que la seva font principal de votants

Hi ha una relació directa entre el relleu generacional del partit i el nivell d'estudis dels votants. El PP i el PSOE, partits envellits, tenen un alt percentatge de votants que no tenen estudis

Taula 1

Distribució de les franges d'edat i el nivell d'estudis segons la intenció de vot a les eleccions al Congrés de Diputats, 2015 (%)

	De 18 a 24 anys				De 25 a 34 anys				De 35 a 44 anys			
	Sense estudis	ESO	FP	Superiors	Sense estudis	ESO	FP	Superiors	Sense estudis	ESO	FP	Superiors
PP	11,76	58,82	23,53	5,88	3,33	23,33	36,67	36,67	1,85	38,89	16,67	42,59
PSOE	18,52	59,26	14,81	7,41	8,47	52,54	25,42	13,56	5,26	56,14	24,56	14,04
C's	0,00	70,59	17,65	11,76	0,00	29,41	15,69	54,90	0,00	34,72	19,44	45,83
Podemos	5,56	64,81	22,22	7,41	3,49	29,07	26,74	40,70	6,25	38,75	21,25	33,75
Esquerra	0,00	66,67	33,33	0,00	0,00	16,67	33,33	50,00	0,00	32,00	36,00	32,00
CDC	0,00	50,00	0,00	50,00	0,00	20,00	0,00	80,00	0,00	41,67	33,33	25,00

	De 45 a 54 anys				De 55 a 64 anys				65 anys o més			
	Sense estudis	ESO	FP	Superiors	Sense estudis	ESO	FP	Superiors	Sense estudis	ESO	FP	Superiors
PP	9,43	62,26	16,98	11,32	36,36	36,36	11,36	15,91	53,68	27,94	3,68	14,71
PSOE	20,31	56,25	10,94	12,50	36,76	47,06	7,35	8,82	74,77	17,76	5,61	1,87
C's	1,79	42,86	12,50	42,86	33,33	25,00	12,50	29,17	48,28	17,24	10,34	24,14
Podemos	3,70	55,56	18,52	22,22	12,82	48,72	12,82	25,64	66,67	16,67	8,33	8,33
Esquerra	0,00	48,00	20,00	32,00	6,67	26,67	33,33	33,33	38,46	38,46	7,69	15,38
CDC	0,00	37,50	12,50	50,00	12,50	37,50	25,00	25,00	51,61	12,90	19,35	16,13

Font: Elaboració pròpia en base a les dades del CIS

—la que va dels 25 als 34 anys— es caracteritza en un 40,70% per tenir estudis superiors; C's —sostinguda per la dels 35 als 44 anys— tampoc és l'excepció i un 45,83% d'aquests té estudis superiors; en el cas d'Es-

querra —dels 45 als 54 anys— baixa fins al 32%. No obstant, no deixa de ser curiós observar com entre les franges joves d'aquests partits —la que va dels 18 als 25 anys— es produeix un trencament entre la

relació l'edat i el nivell d'estudis. A tall d'exemple, entre els votants que van dels 18 fins als 25 anys destaca que més de dues terceres parts dels votants de C's, Podemos i Esquerra Republicana disposen només de

La confiança en les institucions va estretament lligada a l'aparició de nous partits polítics i un votant amb major formació

l'ESO. Aquesta franja és, juntament amb els majors de 65 anys, la menys formada, amb menor nivell d'estudis i una desafecció una mica menor que en la resta de segments. Curiosament, la franja dels 25 als 34 inverteix aquests resultats.

Què volen dir aquestes xifres? Que l'esquerdament del sistema polític ha servit per obrir processos de substitució de partits, on es veu com les formacions substitutòries tenen una major formació dels seus votants i estan sostinguts per franges d'edat més joves. Això amb l'excepció, clarament, de la franja més jove de totes. Aquest fet va molt lligat amb el que han dit altres autors,⁸ on una societat més formada i millor informada ha estat la clau dels canvis polítics. Per tant, no s'entén la valoració a les institucions sense les noves fornades de votants i el seu nivell d'estudis.

Com s'articula la desafecció política a l'Estat espanyol

Les dades analitzades al llarg d'aquest article ens permeten fer

una acurada descripció sobre la desafecció política i la confiança en les institucions a l'Estat espanyol amb les pertinents conseqüències. Durant els darrers vint anys el que entenem per desafecció política pura i dura ha marcat unes característiques úniques que contrasten amb la confiança vers les institucions: mentre la gent s'ha mostrat més interessada vers la política —dintre dels marges d'una passivitat dominant—, aquesta ha desconfiat de forma irregular vers les institucions.

La confiança irregular vers les institucions ha estat marcada per un contrast entre aquelles de caire afectiu —com són la Policia o les Forces Armades— i les de caire utilitari —el Govern o el Tribunal Constitucional. Conseqüentment, les primeres han mantingut un nivell força alt de confiança plena, mentre les segones s'han enfonsat i desprestigiats més del que ho estaven. En aquest context, cal destacar com la confiança en la UE ha caigut en picat i la Monarquia ha passat de ser una institució afectiva —ligada a la història del país i la seva estructura— a ser totalment utilitària —ligada al dia a dia polític.

Les dades segmentades entre una institució afectiva —les Forces Armades— i una institució utilitària —el Govern— ens han permès observar com l'encreuament amb variables com el gènere, el nivell d'estudis i l'edat dibuixava el perquè dels canvis produïts a l'Estat espanyol. Així, hem vist que, a dia d'avui, no es produeix cap canvi en base al gènere i la valoració cap a les institucions. No hi ha cap mena de biaix, cosa que es repeteix quan creuem les dades per nivell d'estudis; les dades mostren que les tendències són molt similars, només amb la gent sense estudis mostrant una major confiança cap a les institucions.

La segmentació de les dades per edat també ens ha permès llimar la confiança vers les institucions i la desafecció política a l'Estat espanyol. Les dades del CIS ens mostren el següent: les fornades més joves educades a finals dels anys 1990 i principi dels anys 2000 tenen més predisposició a estar força interessats en política, però ho fan menys que aquells que ronden per la quarantena i no mitjançant les formes de participació tradicionals —l'assistència a mítings—, sinó que

8 NORRIS, *Democratic Deficit. More Critical Citizens.*

prefereixen formes més modernes com donar la seva opinió a internet. Les noves generacions són una mica més passives que la dels seus pares socialitzats entre els anys 1980 i els anys 1990, però han abandonat la passivitat absoluta d'aquells que van educar-se sota el franquisme: els majors de 65 anys.

Finalment, els canvis produïts per la crisi política i econòmica han estat marcat pels partits que han substituït el seu espai, amb un electorat amb major nivell d'estudis i notablement sostingut per votants més joves. Es pot dir sense problemes que la confiança en les institucions ha canviat durant els darrers anys, i amb ella s'ha produït un canvi en el vot de les noves generacions. ■

■ Bibliografia

ARMINGEON, Klaus i CEKA, Besir. *The loss of trust in the European Union during the great recession since 2007: The role of heuristics from the national political system*. Londres: SAGE Publications, 2013.

DI PALMA, Giuseppe. *Apathy and Participation. Mass Politics in Western Societies*. Nova York: The Free Press, 1970.

EASTON, David. *A re-assessment of the concept of political support*. Cambridge: Cambridge University Press, 1975.

FRUTOS, Lola i GARCÍA, Juan José. «Mujeres, Hombres y participación política. Buscando las diferencias». A *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 86, p. 307-329, 1999.

MORALES, Laura. «¿Existe una crisis participativa? La evolución de la participación política y el asociacionismo en España». A *Revista Española de Ciencia Política*, núm. 13, p. 51-87, 2005.

NORRIS, Pipa. *Democratic Deficit. More Critical Citizens*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

SARTORI, Giovanni. *Parties and Party systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

VERGE, Tània. «Modelos alternativos de participación ciudadana en los partidos políticos españoles: un estudio del PSOE, el PP e IU». A *Revista Española de Ciencia Política*, núm. 17, p. 151-177, 2007.